

consultanță pentru medicii-oncologi în domeniul comunicării. Domeniul medicinei oncologice se confruntă cu o eterogenitate de puncte de vedere printre specialiști din această branșă referitoare la problemele de final de viață, drept consecință e necesară o abordare multiplă care implică sprijin pentru medici, educația pacienților și sprijin instituțional, care ar permite o anumită personalizare și eficientizare a demersului.

Cuvinte-cheie: cancer, pacienți vulnerabili, comunicare eficientă, relația medic-pacient, bariere etice.

UNELE PROBLEME MEDICALE ȘI BIOETICE ÎN SFERA SĂNĂTĂȚII MINTALE

Mariana Triboi, studentă anul VI

Coordonator științific: Daniela Rusnac, asist. univ., Catedra de filosofie și bioetică
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”,
Chișinău, R. Moldova
cozonac.mariana@gmail.com
daniela.rusnac@usmf.md

SOME MEDICAL AND BIOETHICAL ISSUES IN THE FIELD OF MENTAL HEALTH

A pandemic of mental illness persists around the world. People with mental disabilities have the same rights as everyone else, including the right to health care. Consent is a mandatory part of the examination that the patient benefits from.

Sănătatea mintală reprezintă în sine o stare de bine la nivel psihic, determinată de adaptarea satisfăcătoare din punct de vedere emoțional, comportamental, biologic și social. Astfel, sănătatea mintală se echivalează cu echilibrul între trăirile, activitățile zilnice și eforturile de adaptare psihologică în cadrul propriului sistem de valori.

În conformitate cu Organizația Mondială a Sănătății (OMS), sănătatea mintală include "starea de bine subiectivă, sentimentul de autoeficacitate, autonomie, competență, dependența între generații, autoactualizarea potențialului intelectual și emoțional". OMS prevede în continuare că starea de bine a ființelor umane este cuprinsă în manifestarea abilităților lor, în capacitatea de a face față stresului în condiții normale de viață, de muncă productivă și contribuția în comunitatea lor. Cu toate acestea, diferențele culturale, evaluările subiective și teoriile profesionale concurente pot aduce puncte de vedere diferite modului de definire și abordare a conceptului de „sănătate mintală” [1].

Aristotel afirma că, binele și fericirea se formează de către oameni în corespundere cu viața lor. Fericirea devine un sentiment străin atunci când este dificil sau chiar imposibil ați controla propriile gânduri, acțiunii. Pacienți psihiatrici mereu au existat, însă, cu trecerea timpului situația se agravează. Odată cu evoluția omenirii, urbanizarea și digitalizarea amplă, munca neconținută, stresul, emoțiile negative, viciile alimentare și comportamentale au invadat viața de zi cu zi a omului. Ca rezultat au de suferit atât componenta somatică cât și psihică, lăsând consecințe temporare sau permanente. Una din premisele filosofiei de îngrijire holistică a pacientului este aceea că mediul aduce contribuții semnificative în natura existenței unui individ. Mediul fiecărei persoane este format din mai mulți factori, care influențează calitatea vieții persoanei respective. În consecință, oamenii nu pot fi înțeleși pe deplin fără a ține cont de factorii de mediu, precum relațiile de familie, cultura și mediul înconjurător. Indivizii interacționează cu mediile lor unice la nivelul tuturor dimensiunilor [2, p.33]. Factorii cauzanți ai patologiilor psihice pot fi: biologici (genetica), psihologici (experiențele de învățare), biochimici (biochimia creierului) și sociali (stabilirea categoriei, sindroame circumscrise cultural, exprimarea psihopatologiei) [1].

La nivel național, dar și mondial bănuie o adevărată pandemie a bolilor mintale, chiar dacă nu toate cazurile sunt înregistrate în registrele medicale, însă anxietatea, nevrozile, schizofrenia fobiile, psihopatiile i-au amplexat. Potrivit calculelor făcute de psihologi, fiecare a treia persoană din Republica Moldova suferă de anumite probleme de ordin psihic fie în formă ușoară, fie un stadiu mai avansat. Conform datelor relatate de Organizația Mondială a Sănătății, peste 300.000 de moldoveni suferă de depresie și aceștia sunt doar cei înregistrați în registrele medicale. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în 2016 numărul estimat al persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova era de 182.000 de persoane, dintre care 11.700 (cu vârstă de la 0-17 ani). Din acest număr 9,6% revine persoanelor cu dizabilități mintale și de comportament severe, 12,9% revin dizabilităților mintale și de comportament medii. Copiii cel mai frecvent suferă de dizabilități din cauza malformațiilor congenitale (24%) și a tulburărilor mintale și de comportament (22,7%). Pentru persoanele cu vârsta între 18-29 ani, dizabilitatea primară este cauzată de tumori (15,9%) și tulburări mintale și de comportament (13,4%) [3].

O persoană care are probleme de sănătate și comportament se poate confrunta cu stresul, depresia, anxietatea, probleme interpersonale, durere, dependență, ADHD sau dificultăți de învățare, tulburări de dispoziție, sau alte probleme psihologice. Problemele de sănătate pot fi gestionate de către consilieri, psihoterapeuți, antrenori de viață, psihologi, asistenți medicali sau medici, conform calificărilor și metodelor profesionale specifice.

Boala psihică este privită de către societate ca o afecțiune rușinoasă, chiar reproșabilă. Este necesar să menționăm că știința modernă a demonstrat că maladia psihică este o boală ca oricare alta, provocată în principal de dereglări organice intime în creier, iar cel afectat trebuie îngrijit, tratat și privit ca un individ cu drepturi egale ca ceilalți membri ai societății. Pacienții cu probleme psihice se deosebesc de restul pacienților prin faptul că o parte din ei au un comportament și gândire neadecvată, însă acest lucru nu le limitează drepturile. Persoanele cu un grad ușor sau mediu de boală se pot încadra și în câmpul muncii. Toți au dreptul la viață, integrare socială, asistență medicală și protecție juridică. În cadrul asistenței medicale persoanele bolnave pot beneficia de diferite serviciile medicale printre care asistență psihologică, dreptul de a fi informați despre starea lor de sănătate, tactici de diagnosticare, tratament și riscurile tratamentului. De asemenea, pacienții bolnavi psihic au dreptul la confidențialitate. Indiferent de starea psihică a pacientului, doctorul trebuie să aplice o tactică delicată față de pacient, fiind blând, amabil, răbdător și inteligent.

Conform legislației cu privire la sănătatea mintală din Monitorul Oficial al Republicii Moldova, persoana suferindă de tulburări psihice beneficiază de toate drepturile și libertățile cetățenilor prevăzute de Constituție și alte legi [art. 5 al.(1)] [4]. În cazul acordării de asistență psihiatrică, persoană suferindă de tulburări psihice are dreptul:

- a) la atitudine umană și cuvințioasă care să excludă jignirea demnității umane și discriminarea după criteriul de sex;
- b) la informații privind drepturile sale, caracterul tulburărilor psihice și metodele de tratament expuse într-o formă accesibilă lui, ținând cont de starea psihică [art. 5 al.(3)] [4].

Nu se admite limitarea drepturilor și libertăților persoanelor suferinde de tulburări psihice numai în baza diagnosticului psihiatric, cazurilor de supraveghere prin dispensarizare, a faptului că se află sau s-a aflat în staționarul de psihiatrie sau într-o instituție psiho-neurologică [art. 5 al.(3)] [4]. Indiferent de tipul investigațiilor și a tratamentului este obligatoriu consimțământul pacientului (acordul informat). Consimțământul, în cadrul legii cu privire la sănătatea mintală, din Monitorul Oficial al Republicii Moldova este definit ca acord al persoanei suferinde de tulburări psihice de a fi supusă unor proceduri de internare, diagnostic și tratament, ce trebuie să fie liber de orice constrângere și precedat de o informare completă într-un limbaj accesibil, din care să rezulte avantajele, dezavantajele și alternativele procedurilor respective precum și să fie reconfirmat ulterior, ori de câte ori va fi nevoie sau la inițiativa persoanei în cauză [4].

Conform Codului Deontologic al lucrătorului medical din Republica Moldova, consimțământul va fi acceptat doar după informarea deplină

a pacientului cu privire la diagnostic, prognostic, alternativele terapeutice, riscurile și avantajele acestora. Pacientul își poate exprima consimțământul de sine stătător, dacă acesta este lucid, are discernământ și a împlinit majoratul. În cazul pacienților minori sau a persoanelor fizice incapabile sau cu capacitate de exercițiu restrâns sau limitată, consimțământul va fi exprimat de tutore sau alți reprezentanți legali [5]. Cu toate acestea, nu toate persoanele beneficiază de dreptul la acord informat. Conform articolului 11 al.(4), tratamentul poate fi efectuat fără liberul consimțământ al persoanei suferinde de tulburări psihice sau a reprezentantului legal al acesteia, numai în cazul aplicării unor măsuri medicale coercitive în conformitate cu prevederile Codului Penal, precum și în cazul spitalizării fără liber consimțământ în conformitate cu art. 28, care prevede că persoana suferindă de tulburări psihice poate fi spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liber consimțământ sau a reprezentantului ei legal... până la emiterea hotărârii judecătorești, dacă examinarea sau tratarea acestei persoane este posibilă numai în condiții de staționar, iar tulburarea psihică este gravă și condiționează:

- a) pericol social direct;
- b) prejudiciu grav sănătății sale, dacă nu i se va acorda asistență psihiatrică [4].

Datorită naturii problemelor de sănătate mintală, există consecințe unice de practică în administrarea și monitorizarea îngrijirilor medicale. Siguranța în cadrul asistenței medicale în sănătate mintală are un înțeles unic, deoarece mulți dintre pacienți prezintă un risc de autovătămare sau de autonegligare. Pacienților, le poate lipsi capacitatea din punct de vedere al sănătății mintale, să participe la luarea deciziilor. Lucrătorul medical trebuie să fie atent la reacțiile adverse, deoarece posibilitatea pacientului de a se auto semnala poate fi afectată. Din aceste considerente un rol important trebuie să i se acorde echipei terapeutice multidisciplinare, care:

- a) asistă și învață pacienții să facă alegeri care să susțină schimbările pozitive, în ceea ce privește comportamentul și/sau relațiile lor;
- b) încurajează pacienții în îndeplinirea sarcinilor și în a avea grijă de ei înșiși;
- c) utilizează cea mai potrivită tehnică pentru acordarea unor îngrijiri medicale sigure, folositoare și eficiente;
- d) administrează medicamentele adecvate, în condiții de siguranță, monitorizând răspunsul terapeutic, reacțiile adverse, precum și incompatibilitatea cu alte medicamente sau substanțe;
- e) evaluează reacțiile pacienților în activitățile de zi cu zi [2].

Luând în calcul legislația internațională și cea națională și Codul Deontologic, teoretic, calitatea vieții persoanelor cu dereglări psihice și

de comportament ar trebui să fie cât de cât satisfăcătoare, fiind protejați, susținuți și încurajați. Realitatea însă este alta. O mare parte din această categorie de persoane sunt discriminați, umiliți, ignorați, unii chiar și hărțuiți, batjocoriți. Elaborând un sondaj și chestionând 32 de persoane am stabilit că:

- a) 11 din cei 32 de pacienți au fost satisfăcuți de atitudinea doctorului curant, fiind tratați cu respect, blândețe, calm. Lis-a explicat detaliat diagnosticul, necesitatea tratamentului și riscurile acestuia;
- b) 21 dintre cei 32 de pacienți nu au fost satisfăcuți de atitudinea doctorului curant și a cadrelor medicale:
 - 9 dintre pacienți li s-a spus diagnosticul de față cu rudele, încălcându-se dreptul la confidențialitate;
 - 12 dintre pacienți li s-a prescris tratamentul fără a li se explica importanța și riscurile acestuia;
 - 8 dintre pacienți au avut parte de un comportament disprețuitor și brutal din partea doctorului.

Analizând opiniile de mai sus, am ajuns la concluzia că persoanele cu dizabilități psihice și de comportament reprezintă o categorie de persoane vulnerabile din punct de vedere social și medical. Este de asemenea importantă conștientizarea rolului educației și respectarea normelor morale/etice de către întreaga societate în general și de către lucrătorii medicali în particular. Fiecare om este individual, având careva talente, vicii, probleme sociale, familiale, lăuntrice și de sănătate. Dacă este în putința noastră, ideal ar fi să-i ajutăm pe cei vulnerabili, în caz contrar, cel puțin să nu le dăunăm. Thomas Carlyle afirma „Un om mare își arată măreția prin felul în care îi tratează pe oamenii mici”.

Referințe bibliografice

1. Sănătatea mintală <http://www.psihoterapiesipsihologie.ro/informatii/proiecte/sanatate-mintala> (accesat: 22.09.20).
2. Bredicean Ana-Cristina, Giurgiu-Oncu Cătălina, Papavă Ion. Îngrijirea bolnavului cu tulburări în sfera sănătății mentale și a psihiatriei. Timișoara: Editura „Victor Babeș”, 2020.
3. Situația persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova <https://statistica.gov.md/newsview.php?!=ro&idc=168&id=5821> (accesat: 23.09.20).
4. Lege privind sănătatea mentală <https://www.usmf.md/sites/default/files/2020-01/62.%20Lege%20privind%20s%C4%83n%C4%83tatea%20mental%C4%83.pdf>(accesat: 22.09.20).
5. Codul deontologic medical <http://old2.ms.gov.md/?q=document/codul-ca-dru-etica-deontologic-al-lucratorului-medical-si-farmaceutic> (accesat: 22.09.20).